

James Wyllie

HAKARISTI- ROUVAT

Naiset kolmannen valtakunnan huipulla

ATENA

Sisällys

Johdanto	7
----------------	---

I HUIPULLE

1 Tiennäyttäjät	17
2 Pakenijoita ja vankeja	28
3 Parinmuodostusta	38
4 Tulijoita ja lähtijöitä	56
5 Läpimurto	76

II SEURAPIIRIT

6 Valtakunnan ensimmäinen nainen	95
7 Etelässä	123
8 SS-vaimojen kerho	149
9 Hyppy tuntemattomaan	174

III PITKÄ ALAMÄKI

10 Sota ja rauha	199
11 Menetyksiä	222
12 Paineet kasvavat	245
13 Umpikuja	268

Alkuteos
Nazi Wives

Copyright © James Wyllie, 2019

Atena Kustannus Oy
atena.fi

Isbn 978-952-300-661-4

Painettu EU:ssa 2020

IV SINNITTELYÄ

14	Napatut	291
15	Muistajia ja unohtajia	307
16	Viime metrit	320
	Lopuksi	333
	Viitteet	341
	Lähteet	352

JOHDANTO

Heinäkuun 10. päivän iltana vuonna 1937 berliiniläisen sanomalehden yhteiskuntakolumnisti, saksanjuutalainen Bella Fromm lähti elokuviin katsomaan *Broadway Melody* -nimistä romanttista komediaa. Elokuva, joka perustui löyhästi vuoden 1929 alkuperäiseen *Broadwayn säveleen* ja jossa kuultiin hitti *You are my lucky star*, kertoo Broadway-shown tekemisestä. Siinä nähdään farssimaista juonittelua, liikutaan loisteliaissa tapahtumapaikoissa kuten kattuhuoneistossa ja -terasseilla, ja loppuhuipennuksena tanssilattialle liukuu kaksi suurta pianoa, joiden ympärillä laulaa silinterihatuissaan ja hännystakeissaan steppaava kuoro.

Perille päästyään Bella pysäköi autonsa ja totesi herättäneensä kahden SS-miehen huomion. Toinen kirjoitti ylös hänen rekisterinumeronsa, toinen tähtäsi häntä kamerallaan ja nappasi kuvan. Syy näin tiukkaan valvontaan selvisi, kun paikalle ilmestyi letka isoja, hakaristitunnuksin varustettuja autoja. Kyydistä nousi Heinrich Himmler Margarete-vaimoineen, ja he menivät elokuvateatteriin »yrmeän henkivartijansa» saattelemana.¹ Sisään päästyään Heinrich ja Margarete istuivat paikolleen kuolemanenkeltensä ympäröiminä ja valmistautuivat rentoutumaan, luvassa oli 101 minuuttia hauskanpitoa. Tämä surrealistinen, miltei koominen kohtaaminen tuntuu jokseen-

kin puistattavalta, kun otetaan huomioon, millaisena Himmler yleensä on totuttu näkemään: huumorintajuttomana, pedanttina ja säälimättömänä kiihkoilijana, joka uskoi riivatun lailla sekopäisiin fantasioihin germaanisesta herrarodusta.

Miksi hän siis vei Margareten katsomaan kepeää MGM-musikaalia? Toisin kuin muut natsieliitin jäsenet Hitleriä myöten, Himmler ei ollut innokas elokuvaharrastaja eikä ahminut tuoreimpia Hollywood-pätkiä. Kenties hän halusi vain viettää huolettoman illan ja siirtää ajatuksensa arjen murheista. Vai katseliko hän elokuvaa kriittisin silmin, pitikö hän sitä rappioituneen, dekadentin amerikkalaisyhteiskunnan tuotoksena? Ehkä hän halusi vain olla vaimolleen mieliksi. Hänen pitkät työpäivänsä ja lähes yhtämittainen matkustelunsa olivat alusta saakka rasittaneet heidän avioliittoaan. Nyt oli tarjoutunut harvinainen tilaisuus lähteä yhdessä ulos. Laittautua. Koota letka autoja ja saattue univormuun sonnustautuneita miehiä. Viedä vaimo katsomaan rentouttavaa elokuvaa.

Valitettavasti emme tiedä, pitikö Margarete *Broadway Melody*sta tai oliko hän mielissään siitä, että Heinrich oli järjestänyt heille yhteistä aikaa; voi olla, että jännittäväntä sinä iltana oli ajaa pitkin pääkaupungin katuja SS-saattueessa ja herättää kauhua ja kunnioitusta jokaisessa, joka näki heidän kiitävän ohitse.

◦

Kansallissosialismista on kirjoitettu tuhansia kirjoja, mutta niistä tuskin kourallinen käsittelee Hitlerin hallinnon johtohahmojen vaimoja: Gerda Bormannia, Magda Goebbelsiä, Carin ja Emmy Göringiä, Ilse Hessiä, Lina Heydrichia ja Margarete Himmleriä. Heidän miehensä ovat jättäneet lähtemättömän jäljen kollektiiviseen muistiimme, kun taas naiset, jotka

tukivat ja kannustivat heitä ja antoivat heille suunnan, ovat enimmäkseen jääneet historiankirjojen alaviitteisiin. Natsikauden naisten yleiset kokemukset tosin nousivat vakavasti otettavan kiinnostuksen kohteeksi 1980-luvulla avaten kokonaan uuden tutkimusalueen ja tarjosivat monitahoisen ja yksityiskohtaisen kuvan, joka haastoi natsipropagandan ajamat stereotyyptit, mutta järjestelmän huipulle päässeet naiset on jätetty huomiotta.

Asiaa voidaan osittain selittää sillä, että lähdemateriaaliin on sen luonteesta johtuen suhtauduttava varauksellisesti. Vaikka viime vuosikymmeninä onkin saatu runsaasti lisätietoa, merkittäviä aukkoja on yhä: säästyneistä päiväkirjoista ja kirjeistä puuttuu pitkiä ajanjaksoja, ja monissa sodanjälkeisissä omaelämäkerroissa vaimot ovat aktiivisesti pyrkineet esittämään miehensä hyveellisyyden perikuvina ja itsensä viattomina sivullisina; lähipiirin muistelmateoksissa kukin ajaa omaa asiaansa, ja ne ovat luoneet anekdoottien, kuulopuheiden ja juorujen kaikukammion, jossa on vaikea erottaa faktaa fiktiosta.

Samanlaiset ongelmat pätevät kuitenkin kaikkeen menneisyyden tutkimukseen eivätkä riitä selittämään sitä, miksi historioitsijat eivät ole antaneet näille naisille heidän ansaitsemaansa näkyvyyttä. Se taas on tukenut vaimojen väitteitä, joiden mukaan aviomiesten julkisen ja yksityisen elämän välillä olisi ollut tiukka rajanveto. Väittämä ei kestä lähempää tarkastelua. Natsit pyrkivät hallitsemaan kansalaistensa elämän jokaista aluetta: mitä ruokaa syötiin, millaisiin vaatteisiin pukeuduttiin, kenen kanssa harrastettiin seksiä, mitä vitsejä voitiin kertoa, miten vietettiin joulua – eikä julkisen ja yksityisen välille voinut vetää rajaa. Ja vaikka johtavien natsien vaimot eittämättä nauttivat monista eduista, heihin kohdistuivat silti samat paineet kuin kehen tahansa muuhunkin naiseen. Heidän so-

siaalinen elämänsä riippui poliittisista valinnoista. Ystävyys-suhteita katkaistiin. Suhteita jopa perheenjäseniin katkaistiin. Naisten käyttäytymisellä oli merkitystä natsieliitin sisäisessä valtakamppailussa, etenkin suhteessa Hitleriin: jos vaimo menetti Führerin suosion, seuraukset aviomiehen uralle saattoivat olla vakavat.

Vaikka vaimot eivät ehkä olleetkaan tietoisia miestensä jokapäiväisistä päätöksistä, oli hirmutöistä kuitenkin joka paikassa todisteita: seinillä roikkui varastettuja tauluja, vintille oli viety varastoon ihmisnahasta ja -luista valmistettuja huonekaluja, hedelmiä ja vihanneksia tuotiin läheisen keskitysleirin puutarhoista, maata muokattiin pakkotyönä. Perhetapahtumat kuten syntymät, häät ja hautajaiset olivat erottamattomasti limittyneet natsien ideologiaan. Kenties se onkin syy siihen, miksi on ollut helpompaa pitää näitä naisia yksinkertaisina: jos heihin olisi suhtauduttu vakavasti, olisi samalla täytynyt hyväksyä se, että myös heidän miehensä tekivät tavallisia asioita ja että näilläkin oli inhimillisiä tunteita. Että he rakastuivat ja että heidän rakkautensa sammui. Että heillä oli rahahuolia ja paino-ongelmia ja että he miettivät, mihin kouluun panna lapset. Että he suunnittelivat illalliskutsuja ja eväsretkiä. Lomailivat ja kävivät ihailmassa nähtävyyksiä. Monessa suhteessa he eivät mitenkään poikenneet meistä muista, ja sen myöntäminen synnyttää epämiellyttävän kognitiivisen dissonanssin.

Näiden vaimojen tarina tarjoaa tärkeitä näköaloja natsivallan luonteeseen ja natsijohtajien psykologiseen puoleen ja luo uudenlaisen näkökulman niihin keskeisiin tapahtumiin, jotka muokkasivat tuon järjestelmän nousua ja tuhoa. Tämän kirjan pyrkimyksenä on seurata vaimojen elämää siitä alkaen, kun he joutuivat kosketuksiin natsiliikkeen kanssa – monet jo ennen kuin olivat tutustuneet miehiinsä. Kamppailun, vallan,

sortumisen ja tuhon vuosien kautta edetään sodanjälkeiseen kiistämisen ja harhaluulojen välimaastoon. Toisaalta naiset viettivät yllälistä elämää ja nauttivat etuoikeuksista, mutta toisaalta heidän elämäänsä kuului myös avioliiton rikkoutumista, uskottomuutta, itsemurhia, poliittisia murhia, rintamakarkuruutta, köyhtymistä ja vankeutta. Kaikista näistä kärsimyksistä ja koettelemuksista huolimatta heidän uskonsa Hitleriin ei horjunut milloinkaan.

◦

Vaikka kaikki nämä naiset olivat kukin omalla tavallaan aintukertaisia ja lumoavia yksilöitä ja vaikka he kaikki selvisivät heihin kohdistetuista vaatimuksista eri tavoin, taustaltaan he olivat huomattavan samankaltaisia. He kaikki olivat hyvin koulutettuja ja syntyneet konservatiivisiin, keskiluokkaisiin, asiantuntija-ammattaija, liike-elämää, armeijaa ja alempaa aatelistoa edustaviin perheisiin, joissa sukupuoliroolit olivat tarkoin määriteltyjä: saavuttipa nainen mitä tahansa, hänen tärkein tavoitteensa oli päästä hyviin naimisiin. Heidän vanhempansa, olivatpa nämä protestantteja tai katolilaisia, suhtautuivat uskontoon vakavasti ja kyllästivät tyttärensä arvoilla, jotka muokkasivat näiden makua, kiinnostuksen kohteita ja poliittisia katsantokantoja: keskeistä oli usko Saksan kulttuurin, sen musiikin, taiteen, kirjallisuuden ja filosofian ylemmyyteen, sen tieteellisten saavutusten nerokkuuteen, sen voittamattomaan armeijaan, tärkeää oli keisarin ja valtion syvä kunnioitus, sosialismin vihaaminen ja pelko siitä, että hillitsemättömät massat ahmaisivat heidät. Niinpä näillä naisilla oli enemmän yhteistä keskenään kuin mitä heillä olisi ollut tehtaan työläisen kanssa.

He olivat varttuneet aikana, jolloin oli nähty Saksan nopea

muutos maatalousyhteiskunnasta teolliseksi, demokraattisen ja keisarillisen järjestelmän nihkeä yhteensovittaminen ja aggressiiviset pyrkimykset Saksan aseman vakiinnuttamiseksi merkittävänä maailmanmahtina mittavine laivastoineen ja monine siirtomaineen. Räikeästä isänmaallisuudesta huolimatta ilmassa oli myös kriisin tuntua, oli kuin maa olisi käynyt sotaa itseään vastaan, hangoitellut sopeutuessaan modernin ajan paineisiin ja luokkajaon kärjistymiseen ja ollut vihamielisten naapurien ympäröimänä. Erityisen altis näille paineille oli porvaristo, jota hiersi sekä oman ylivertaisuuden korostaminen että kalvava tulevaisuudenpelko.

Ensimmäisen maailmansodan alkaminen näytti laukaisevan jännitteet, kun kansakunta kokosi voimansa saavuttaakseen kunniakkaan voiton. Kun lahtaaminen ei ottanutkaan loppuakseen, koko kansa valjastettiin tukemaan sotaponnistuksia, ja laajamittainen sensuuri ja taukoamaton propaganda antoivat ymmärtää, että lopullinen voitto oli saavutettava hinnalla millä hyvänsä.

Sota hallitsi näiden naisten nuoruusvuosia niin kotona kuin koulussakin. Luokkahuoneisiin tunkeutui taistelukenttien tilastoja ja sotilaiden kertomuksia. Papit rukoilivat rintamamenestystä. Kaikki lasten leluista pelikortteihin liittyi aiheiltaan sotaan. Äidit, etenkin keskiluokkaiset, osallistuivat laajoihin hyväntekeväisyyskampanjoihin järjestämällä ruokakuljetuksia ja neulomalla sukkia ja kaulaliinoja miehille, jotka kävivät sotaa kylmissä, kosteissa juoksuhaudoissa.

Viimeinen sotavuosi tuotti muutenkin horjuvalle järjestelmälle järkytyksen toisensa perään: Bolševikit tekivät Venäjällä vallankaappauksen, joka uhkasi levittää vallankumouksen maan rajojen yli ja ruokkia kapinamieltä armeijassa. Mittava ja uhkarohkea hyökkäys länsirintamalla kukistui ja johti lopulliseen peräytymiseen. Saksan tärkeimmät liittolaiset Itävalta-

Unkari ja Turkki sortuivat. Nälkä, aliravitsemus ja sairaudet lannistivat siviiliväestön mielialoja. Oli lakkoja ja mielenosoituksia, esitettiin rauhanvaatimuksia. Ja keisari luopui vallasta.

Kaaos ja väkivalta, jotka hyökyivät Saksan yli maan kukistumisen ja antautumisen vanavedessä, jatkuivat vuoden 1919 puolelle ajaen maata suoraan kohti sisällissotaa. Äärivasemisto oli pääsemäisillään vallankahvaan, mutta oikeistolaiset, entisten sotilaiden ja kiihkomielisten vapaaehtoisten muodostamat puolisoitaalliset *Freikorps*-joukot tekivät nämä pyrkimykset tyhjiksi väkivalloin ja armottomasti. Vasta perustetun Weimarin tasavallan hallitus, jonka katsottiin olevan vastuussa Versailles'n sopimuksen nöyryyttävistä rauhanehdoista, oli ajautunut vaikeuksiin eikä puuttunut *Freikorpsin* toimintaan mitenkään.

Nämä naiset olivat siis varttuneet aikuisiksi hyvin epävarmoissa ja epävakaisissa oloissa. Varmoina pidettyjä asioita ei enää ollut. Vanhempien sukupolven sivistyneet tavat tuntuivat yhä tyhjänpäiväisemmiltä. Nuoret olivat joutuneet tuuliajolle ja suuntasivat katseensa kohti pelastajaksi julistautunutta miestä, joka lupasi heille koko maailman.

Uraauurtava teos natsijohtajien puolisoista

Göring, Goebbels, Himmler, Heydrich ja Hess ovat tuttuja nimiä natsi-Saksan huipulta. Historian varjoihin ovat sen sijaan jääneet Emmy, Magda, Lina ja Ilse – aivan kuin he eivät olisi tienneet miestensä hirmutöistä ja hyväksyneet niitä.

Monet vaimoista kuitenkin tutustuivat natsiliikkeeseen jo ennen avioliittoaan ja lumoutuivat Hitlerin lupauksista. Heidän kotonaan työskenteli orjatyövoimaa, vintille oli varastoitu ihmisen nahasta ja luista tehtyjä huonekaluja ja heidän miestensä työhuoneissa päätettiin elämästä ja kuolemasta. Johtajien puoliset vaikuttivat miestensä ratkaisuihin ja kilpailivat keskenään Hitlerin suosiosta.

Hakaristirowat näyttää ensimmäistä kertaa natsivallan nousun ja tuhon vaimojen näkökulmasta: eliitin yltäkylläisistä juhlista kolmannen valtakunnan romahdukseen ja oikeudenkäynteihin.

ISBN 978-952-300-661-4

KL 94.13

atena.fi